

«День ріпки»

Євген Шморгун

Дітям весело. Та й чого б то ні? Турбот поки-що ніяких, а трава зелена, а сонце тепле — от і весело. Засмагли, аж руді, вони ведуть коло, ціпко взявшись за руки і витупуючи босими ноженятами. Дружно виводять:

Зелена ріпка,
Держись кріпко!
Чий батько ріпку крав?
Чия мати варила, —
Бодай її вдавило!
Чиї діти їли, —
Бодай понімили!

Всередині кола, намагаючись його розірвати, бігає біляве дівчатко в блаженському полотняному платтячку, з якого вже явно виросло. І теж захоплено галасує:

Зелена ріпка.

Держись кріпко!..

— Агей, горобці-цвіркунці, — гукає Ліванов, — гайда до мене!

Дітлахи одразу ж забувають про гру в "ріпку", табунцем підступають до нього. Не остерігаються — звикли. Знають: дядько Михайло їх не зобидить.

— То хто сьогодні ще не куштував справжньої ріпки? — питає.

Дівчатка й хлопчики навперебій якають:

— Я!.. Я!..

Ліванов усміхається куточками губ:

— Тоді ходімо грядку полоти.

— Ура!.. — задоволено здіймає руки вгору малеча.

Така робота всім до душі. На неї діти й сподівалися, коли їх погукав дядько Михайло. Тож вони майже підтюпцем пускаються поперед Михайла Георгійовича на його город. Прямісінько до тієї грядки, яку вже "прополювали" не раз. Дружно беруться за діло — у ріпок так і тріщать зелені чуби.

— Дядьку Михайле, — мружить до Ліванова допитливі голубі оченята веснянкувата Катря, — а цього у вас ріпа завжди така солодка? Цого, га?

— Цого? Цого? — передражнює її Данилко, найстарший у їхньому гурті. — А того, що дядько Михайло свій город навесні медком кропить. Правда, дядьку?

Ліванов сміється:

— Та яким там медком!

— Е, не кажіть, у селі всі це знають.

— Раз знають, то хай уже буде так, — погоджується той. — Та ви рвіть, рвіть більше, ріпка — вона всім тільки на користь, то чого ж її не рвати?

У професора землеробства, колезького асесора Михайла Георгійовича Ліванова сьогодні великий день: йому принесли його книгу "Про землеробство, скотарство та птахівництво", щойно видрукувану в Миколаєві. І це не просто нова книга, не просто додалася ще одна до тих, які він написав — це своєрідний підсумок його багаторічної праці, якій віддано всі сили, всі знання, всі поривання душі.

Здається, зовсім недавно він, випускник Московського університету, сповнений честолюбних задумів і мрій, з головою поринув у роботу. Він щиро вірив, що йому при його знанні та енергії пощастить зробити справжній переворот у сільському господарстві рідної країни, яке ледь зводило кінці з кінцями. Вірив, що Російська імперія, маючи такі обширні землі і працюючий люд, при застосуванні науки у веденні землеробства врешті-решт виб'ється із віковичних злиднів, заврожаїться полями і нагодує всіх голодних.

Щоб перейняти досвід землеробства і тваринництва більш розвинених європейських країн, Михайло Ліванов їде в Англію, збагачує свої знання в Оксфордському університеті. А на батьківщині ставить сотні власних дослідів.

Слава про талановитого молодого агронома дійшла до вух першого вельможі Російської імперії князя Потьомкіна. І той, не роздумуючи довго, запросив Ліванова стати професором Катеринославського університету, обіцяючи своє високе покровительство і всіляке сприяння в науково-дослідницькій роботі. Ну як було не погодитися на таку звабливу пропозицію!

При згадці про те, як його, знаючого, але мало досвідченого в житейських справах вченого, безсоромно обвели навколо пальця, Ліванов гірко всміхається. Бо обіцянки високого сановника так і залишилися лише обіцянками.

Почалося з того, що тоді в Катеринославі, як з'ясувалося, університет ще не був відкритий. Отож у цьому місті професорові робити було абсолютно нічого, і Ліванов поїхав до Миколаєва. А з Миколаєва, де теж роботи не знайшлося, довелося мандрувати у ближнє село Богоявленське.

Зате вже тут, у Богоявленському, відкрився нарешті простір для роботи. Та настільки широкий, що спочатку Михайло Георгійович просто не знав, за що й братися. Бо за що не візьмися — треба починати фактично з нічого.

Але ж самому руки до всього все одно не дотягнуться. І він обрав інший шлях: узявся створювати в Богоявленському сільськогосподарську школу. Рівнятися не мав на кого, бо його школа була першою такою в усій Російській імперії. Сам добирав учнів, сам писав для них підручники із сільськогосподарських наук, сам турбувався і про долю своїх вихованців. А коли випадали вільні дні — мандрував по ближніх і дальніх околицях, вивчав ґрунти, природу, досліджував багатства краю. Йому щастило: він став першовідкривачем тутешніх покладів кам'яного вугілля, залізних і срібних руд, мармуру.

О, князь Потьомкін не обходив його своєю увагою. Щоразу, вислуховуючи повідомлення Ліванова про те чи інше його відкриття, давав розпорядження використати це відкриття належним чином. А Михайлові Георгійовичу, здоров'я якого катастрофічно погіршувалося, незмінно обіцяв "пенсіон і лікування на казенний кошт". Вчений, постійно відчуваючи матеріальну скруту, покладав великі надії саме на цей "пенсіон". І трудився ще

ревніше, втрачаючи рештки здоров'я. Щоб догодити Потьомкіну, він навіть оцю свою підсумкову книгу ще в рукопису присвятив "Його Світлості Священної Римської Імперії князю, армії її імператорської величності генерал-фельдмаршалу і кавалеру Григорію Олександровичу Потьомкіну".

Казав пан, кожух дам...

Тепер уже й обіцяти нікому. Після смерті його світлості залишився хворий Ліванов напризволяще. Закрито й сільськогосподарську школу — його дітище. Підточений злими болячками, професор, хоч йому ще й п'ятдесяти років не виповнилося, став нікому, абсолютно нікому не потрібним. Навіть друзі тепер майже всі відцуралися. Ото хіба що зрідка навідається хтось із колишніх учнів та для годиться запитає про здоров'я.

Єдина втіха — оцей город, де він чаклує над грядками днями й ночами, якщо болячки хоч трохи відступаються. Випробовує сорти, перевіряє результативність запропонованої ним же сівозміни, доскіпується, як збільшити врожайність ячменю і проса, жита й пшениці, гречки і ріпки, як підвищити родючість ґрунту. Своє тверде переконання в тім, що немає землі, яка при розумному обробітку залишилася б неродючою, він ось і в книзі висловив на чільному місці.

Та найбільше уваги Михайло Георгійович приділяє грядкам, де росте ріпа. То його особлива турбота — ріпа. Скільки років вирощує, а не перестає захоплюватися цим овочем, вважаючи його кращим від усіх інших. І не тільки тому, що ріпа є чи не головним харчем селянина і що нею відгодовують овець та іншу худобу, а що вона і сама завжди врожайна, і добре "готує" фунт під усі зернові культури: посіяні після неї і ячмінь, і жито, і пшениця, і всяка інша пашниця родять гарно.

Правда, тепер за кордоном, та вже де-де і тут, у них, пробують вирощувати заморський овоч — земляні яблука, або, як ще їх називають, тартуфелі. Овоч цей досить смачний і поживний, він, безперечно, коли достатньо розмножиться, то й ріпу потіснить. Але те якщо й буде, то тільки колись. А нині Русь, як і тисячу років тому, здебільшого таки ріпою харчується.

Недарма ж мовиться: ріпу варять, ріпу парять, ріпу всякою їдять. А ще кажуть: горох та ріпа — спокусна втіха: хто не йде — урве.

З легкої руки Ліванова у Богоявленському тепер на всіх городах ріпа — головна. І то найкращих сортів. Однак така смачна, як у нього, більше ні в кого не родить. Дітвора всерйоз вірить, що Михайло Георгійович свої грядки навесні поливає медовою ситою...

— Дядьку Михайле, а вам ріпки намити? — зголошується веснянкувата Катря. У неї здобичі — повна пелена.

— Дякую, дитинко, але я тільки варену споживаю, — мовить Михайло Георгійович.

— А мама казали, якщо сиру гризти, то будуть зубки білесенькі й міцні, як у мишки.

— Це коли змалечку гризтимеш — то так, а в мої літа зуби вже не поміцніють.

Діти біжать до криниці мити поживу. А Ліванов присідає на травицю, починає гортати книжку. І враз ловить себе на думці, що не відчуває ні хвилювання, ні особливої радості. У такий великий день — і нема радості. Адже стільки років мріяв про вихід цієї книжки, а коли нарешті дочекався, то вже й збайдужів. Виходить, довго очікуване перестає лоскотати душу...

— Дядьку Михайле, а ми тут, біля вас, добре?

Повернувся дитячий гурт. Хлопчики та дівчатка хрумкотять ріпу, прицмокують: смачно!

— Дядьку Михайло, а може, ви з нами в коло?

— Де вже мені! — відмовляється Ліванов.

— А ми вас за руки візьмемо, кріпко-кріпко.

— Все одно... Я краще біля вас посиджу, подивлюся.

А малеча — в коло, та вже й заводить:

Зеленая ріпко,

Держись кріпко!..

Ліванов приплескує в долоні:

— У нас із вами сьогодні день ріпки.

І собі тихесенько підспівує вслід за малечою:

Зеленая ріпка,

Держись кріпко!..

Навіть забувся про книжку — так і лежить на траві розкритою. Тільки лагідне сонце зацікавлено заглядає в неї, вчитується в рівенькі рядки, немов хоче пересвідчитися, що видрукувано її в типографії Чорноморського штурманського училища саме нинішнього, 1799-го, року.